

Nasz znak: NID- EAKZ/6002/848/14/RS

Warszawa, 25 lipca 2014

OPINIA

Opinia dotyczy: wpływu realizacji zamierzonego zadania na wartości zabytkowe historycznej kompozycji Łazienek Królewskich.

Podstawa wydania opinii:

- Pisma Stołecznego Konserwatora Zabytków: KZ-ZZ.4120.82.2014.MJA (1) z dnia 24 czerwca 2014 r. oraz KZ-ZZ.4120.82.2014.MJA (2) z 21 lipca 2014 r.

Przedmiot opinii:

- Zadanie pod nazwą: Ogród XXI wieku z pawilonem wystawienniczym – Ochrona, zachowanie i udostępnianie zabytkowego obszaru Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie

Opinię sporządzono w oparciu o:

- Koncepcję pokonkursową pt.: Rewitalizacja obszaru dziedzictwa naturalnego i kulturowego Łazienki Królewskie w Warszawie. Ogród XXI wieku z pawilonem wystawowym.
- Kopia decyzji o warunkach zabudowy UD-IX-WAB.6730.74.2014.MWA RU-292/14
- Kopie pism związanych z postępowaniem
- Materiały wyjściowe do konkursu na opracowanie koncepcji Ogrodu XXI wieku z pawilonem wystawienniczym – Rewitalizacja obszaru Muzeum Łazienki Królewskie. www.lazienki-krolewskie.pl/BIP/konkursy
- Wizję terenową przeprowadzoną w dn. 17 lipca 2014 r.

Uwarunkowania prawne:

- Decyzja z lipca 1965 r. wpisująca do rejestru zabytków pod nr 382/"0"-2/2/1- 65 park – Łazienki, ul. Agrykola 9 w Warszawie, .
- Decyzja z 30 czerwca 1971 wpisująca do rejestru zabytków archeologicznych pod nr C-48 teren objęty ulicami: Podchorążych – Czerniakowska - B. Prusa – Książęca - Aleje Ujazdowskie
- Teren inwestycji zajmuje fragment działki ew. nr 6/3 w obrębie 5-06-15 wzdłuż ul. Parkowej o powierzchni 17 900,00 m², którego właścicielem działki jest Skarb Państwa w użytkowaniu wieczystym Muzeum Łazienki Królewskie Zespół pałacowo-ogrodowy.

Opis terenu i stan zachowania:

Teren, na którym planowana jest inwestycja pod nazwą Ogród XXI wieku, znajduje się w granicach zabytkowego zespołu pałacowo – ogrodowego Łazienki

Królewskie. Usytuowany jest w południowo - zachodniej części parku i graniczy: od zachodu z ul. Parkową, od wschodu z Aleją Chińską i ogrodem modernistycznym z 1. poł. XX wieku oraz od północy z dziewiętnastowiecznym ogrodem romantycznym. Część tego obszaru zajmują budynki gospodarcze i szklarnie, obecnie nieużytkowane, wydzielone ogrodzeniem. W pozostałe części znajduje się dawny plac zabaw dla dzieci, oraz budynek WC. Obecnie, teren ten jest zaniedbany i użytkowany w niewielkim stopniu.

Ukształtowanie terenu nie jest zróżnicowane. Występują na nim pojedyncze stare drzewa natomiast przy granicy wschodniej cenny drzewostan Alei Chińskiej.

Opinia:

Łazienki Królewskie są założeniem ogrodowym, „formującym się przez przeszło 300 lat.

W ciągu tego długiego okresu park powiększał lub zmniejszał swoje terytorium, przesuwiał granice, zmieniał radykalnie swój wyraz w rytm zmieniającej się mody na style ogrodowe. Park Łazienkowski – to prawdziwa mozaika części o odrębnej historii i odrębnym sposobie kształtowania przestrzennego”.¹ Mimo tego założenie Łazienkowskie to układ jednorodny, którego wielość członów nie prowadzi do jego dekompozycji.

Mimo oczywistej wartości historycznej, artystycznej, naukowej i przyrodniczej oraz wyjątkowego znaczenia tej kompozycji dla historii polskiej sztuki ogrodowej, park Łazienki Królewskie, nie doczekał się dotychczas całościowego opracowania studium historyczno - kompozycyjnego. Konsekwencją tego jest również fakt braku wystarczającego rozpoznania przemian kompozycji i znaczenia dla całości zabytkowego zespołu fragmentu terenu, na którym proponowana jest przedmiotowa inwestycja

Na podstawie zgromadzonych materiałów ustalić można, że rozpatrywany teren, położony pomiędzy Aleją Chińską Parku Łazienkowskiego a ulicą Parkową był w 2 poł. XIX. wieku otwartym wnętrzem, łączącym się przestrzennie z terenem sąsiadującym z Aleją Chińską po stronie wschodniej.

Na planie wykonanym w 1896 roku przez Biuro Zarządu Kanalizacji m. Warszawy, północno-zachodni fragment omawianego terenu, na którym obecnie znajdują się szklarnie, jest wydzielony i pozbawiony pokrycia roślinnego. Natomiast jego część południowa łącząca się kompozycyjnie z sąsiadującym ogrodem o charakterze krajobrazowym, była wówczas prawdopodobnie komponowaną częścią parku.

Do 1945 roku był to teren wykorzystywany do celów ogrodniczych, na potrzeby parku². Zlokalizowane były tu pola i zagony rozsadników roślin ozdobnych oraz drzew i krzewów. Część ogrodnicza zaplecza parku, związana ze szklarniami i cieplarniami, usytuowana była przy Nowej Oranżerii na granicy ogrodu modernistycznego, oraz w północnej części dzisiejszej łąki kwietnej. Istniejące

¹ Małgorzata Szafrąńska, Analiza stylowa parku Łazienkowskiego, Zarząd Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych Muzeum Narodowego w Warszawie 1981, s. 1, mpis w zbiorach NID.

² por. ortofotomapa 1945, www.mapa.um.warszawa.pl

dzisiaj szklarnie, pomiędzy Aleją Chińską a ulicą Parkową powstały na części tego terenu współcześnie, po 1950 roku. Dlatego błędem jest rozpatrywanie całości terenu przeznaczonego na inwestycję jako dawnego zaplecza gospodarczego parku.

Otwarty charakter tego terenu miał więc zapewne znaczenie w kompozycji XIX. i później XX. wiecznego parku jako głębia widoku z Alei Chińskiej, ogrodu modernistycznego i tarasu Nowej Oranżerii, obserwowanego pod koronami drzew, mimo że kompozycja tego rejonu parku to rezultat kolejnych nawarstwień, w tym wypadku związana z przekształceniami okresu carskiego.

Planowana inwestycja przedstawiona w projekcie koncepcyjnym prezentuje ogród XXI wieku w formie wyniesionej platformy, osiągającej w najwyższym punkcie 8 m, opadającego systematycznie w kierunku południowym i północnym.

Przedstawiona dokumentacja koncepcji pokonkursowej pt. „Rewitalizacja obszaru dziedzictwa naturalnego i kulturowego Łazienki Królewskie w Warszawie. Ogród XXI wieku z pawilonem wystawowym”, nie stanowi wystarczającej podstawy dla oceny planowanej inwestycji i nie daje odpowiedzi w wielu istotnych kwestiach. Jest bardzo ogólna, nie nosi cech projektu koncepcyjnego, a rysunki są nieprecyzyjne, co nasuwa liczne wątpliwości. Prezentowane przekroje oraz wizualizacje nie zachowują skali zarówno poziomej, jak pionowej, co wyraźnie czyni je nieprawdziwymi. Rysunki te minimalizują rozmiary planowanej budowli oraz eksponują oprawę roślinną (przykładowo wysokość budowli w najwyższym miejscu wynosi niecałe 6 m, zaś w warunkach zabudowy podaje się 8 m; drzewa są przeskalowane - w rzeczywistości są zdecydowanie mniej okazałe, a w chwili realizacji inwestycji mogą być bardzo zagrożone; natomiast nowe nasadzenia, aby osiągnąć przedstawioną na rysunkach wysokość, będą potrzebować kilkadziesiąt lat). Tak więc przedstawiony końcowy efekt realizacji planowanego zadania wydaje się znacznie odbiegać od przedstawionej wizji.

Brak jest również widoków całego, nowego obiektu, a więc łącznie z murem oporowym, ze wszystkich stron.

Dokonana w czasie wizji terenowej analiza sytuacji pozwala na przypuszczenie, że przedstawiona w projekcie koncepcyjnym inwestycja może mieć negatywny wpływ na walory kompozycyjne parku jako całości.

Zaburzy ona zapewne wgląd w przestrzeń parku po zachodniej Alei Chińskiej, na całej jej długości od bramy do Nowej Oranżerii, likwidując zachowany szeroki kąt perspektywicznego widoku.

Projektowany w przestrzeni Alei Chińskiej mur o zmiennej wysokości osiągającej maksymalnie 8,0 m, mający postać litych ścian, w części zmiękczonej nasypem szkarpowym, zasadniczo zmieni uwarunkowania przestrzenne w tej części parku. Bryła zamknie przestrzeń ogrodu Łazienkowskiego dla wglądów z głębi parku i skróci głębię kompozycji do zachodniej linii drzew w Alei Chińskiej.

Obecnie granicę tej głębi wyznacza odsunięta od granic parku kilkukondygnacyjna pierzeja zabudowy ulicy Parkowej, poprzedzona smugą zadrzewień, ponad którymi widoczne jest niebo.

Zaprojektowany budynek wraz z wyniesieniem terenu i murem wzdłuż Alei Chińskiej nie tylko skróci perspektywę widoku do linii drzew alei, ale i spotęguje

skrót perspektywiczny, powodując negatywne zmiany przestrzenne w kompozycji.

Przypuszcza się, że nowy ogród będzie widoczny wyłącznie przez osoby w nim przebywające. Natomiast na zewnątrz, zwłaszcza z Alei Chińskiej postrzegany będzie jedynie wysoki mur.

Podobnie negatywnych efektów realizacji inwestycji można się spodziewać również w perspektywie ulicy Parkowej, od której istniał historycznie wgląd poprzez ażurowe, stalowe ogrodzenie w tereny ogrodnicze, a poprzez nie w dalsze perspektywy parku. Ten historyczny aspekt krajobrazu zostanie całkowicie zdegradowany, a w jego miejsce pojawi się nowy walor krajobrazu zurbanizowanego, z agresywną, dominującą w przestrzeni kubaturą wyłaniającego się z ziemi budynku, maskowanego szkarpowymi nasypami i horyzontalnymi kompozycjami roślinnymi sztucznie utworzonego ogrodu na stropie.

Należy również zwrócić uwagę, że w historycznej kompozycji tej części parku, pewną rolę odgrywać mogła również ekspozycja pawilonu Belwederu, wzniesionego w charakterystycznym miejscu skarpy, widocznego prawdopodobnie na horyzoncie od bramy. Wyniesiona ponad teren konstrukcja budynku pawilonu wystawowego, wypiętrzona dodatkowo ogrodem na skarpie, w sposób nieodwracalny uniemożliwia przywrócenie tego pierwotnego waloru kompozycji krajobrazu.

Realizacja inwestycji Ogrodu XXI wieku wymaga wykonania głębokich wykopów i znacznych przemieszczeń mas ziemi, włączając w to wielokubaturowe nasypy tworzonego ogrodu na tarasach na stropie zagłębionego w ziemi budynku.

Z oceny warunków hydrogeologicznych tej części parku³ nasuwają się wnioski, że planowana inwestycja może mieć negatywny wpływ na warunki gruntowo-wodne i przyrodnicze bytowania drzewostanu parkowego w omawianym rejonie.

Teren usytuowany jest w linii dawnego, podskarpowego cieku wodnego. Budowa geologiczna terenu powoduje, iż spływ wód gruntowych w warstwach wodonośnych następuje w linii obniżenia rynnowego ku północy i od zachodu w kierunku wschodnim, w stronę obniżenia doliny Wisły. Następuje zatem naturalne zasilanie zasobu w obrębie historycznego parku, co ma zapewne znaczenie dla uzupełnienia i utrzymania poziomu wód w systemie kanałów ogrodowych południowej części parku.

Projekt Ogrodu XXI wieku przewiduje budowę muru oporowego o zmiennej wysokości osiągającego w kulminacji wejścia do budynku Muzeum 8,0 m oraz ściany wzdłuż Alei Chińskiej. Taka konstrukcja wymaga silnego i głębokiego wsparcia fundamentowego. Nie dysponując do potrzeb opinii projektem posadowienia muru oporowego dźwigającego masyw nasypu wyniesionego ogrodu, NID może tylko przypuszczać, że inwestycja taka może spowodować zatrzymanie i zmianę kierunku spływu wód w warstwach wodonośnych, a w najlepszym przypadku ugięcie warstwy wodonośnej powodującej powstanie leja depresyjnego o trudnym do przewidzenia zasięgu. Biorąc pod uwagę stan istniejący i wartość historyczną drzewostanu parkowego, sądzić można, że

³(R. Chmielewski, K. Opęchowski, T. Szymański, Wyciąg z opracowania pt. Uwarunkowania geologiczne planowanego przedsięwzięcia polegającego na budowie pawilonu wystawienniczego przy ul. Parkowej w planowanym Ogrodzie XXI w. na terenie Muzeum Łazienki Królewskie..., Geosystem Wiesław Opęchowski, Warszawa 2013

wspomniane wyżej zjawisko może stanowić zagrożenie dla starych drzew w Alei Chińskiej i skrajnych partiach Ogrodu Modernistycznego o stałym, ukształtowanym i dostosowanym do warunków systemem korzeniowym. Gwałtowna zmiana warunków wodnych w gruncie, w przypadku starszych drzew trudno rozbudowujących i regenerujących system korzeniowy w części sięgającej warstw wodonośnych, może poskutkować zamieraniem drzew.

Należałoby również rozważyć, czy zaburzenia układu gruntowo-wodnego mogą spowodować deficyt bilansu wód zasilających powierzchniowy system kanałów w parku.

Wnioski:

Przedstawione materiały nie pozwalają na rzetelne określenie wpływu realizacji planowanego zadania na wartości kompozycyjne parku. Teren przeznaczony pod inwestycję jest zbyt słabo rozpoznany pod kątem historycznym i kompozycyjnym. Wskazane jest określenie jego roli w odniesieniu do całości historycznej kompozycji Łazienek Królewskich ze szczególnym uwzględnieniem powiązań widokowych z najważniejszymi punktami widokowymi parku (np. z belwederem).

Bardzo szeroki zakres planowanych prac ziemnych może mieć znaczący wpływ na zmianę warunków hydrologicznych w otoczeniu budowli, co stworzy potencjalne zagrożenie dla drzewostanu parkowego oraz układu wodnego, stanowiących substancją zabytkową Łazienek Królewskich.

W związku z powyższym, za wskazane uważa się uzupełnienie przedstawionego projektu koncepcyjnego o następujące analizy i ekspertyzy:

1. Analizę kompozycyjną pod kątem nawiązania nowego ogrodu do historycznej kompozycji otoczenia (przedstawiono jedynie mapkę poglądową z obiektami zabytkowymi, mieszczącymi się na terenie Łazienek oraz mapkę z lokalizacją projektowanego ogrodu).

Istotne jest w tym przypadku przedstawienie wpływu nowego ogrodu na integralność całego obiektu.

2. Analizę widokową uwzględniającą wszystkie elewacje budowli czyli budynku głównego łącznie z murem oporowym tarasów ogrodowych.

3. Analizę widoków na Ogród XXI wieku z ważnych kompozycyjnie miejsc Łazienek Królewskich w celu pokazania zapowiadanych przez projektantów nowych perspektyw oraz z Alei Chińskiej, stanowiącej we fragmencie zachodnią granicę tego ogrodu.

4. Ekspertyzę hydrologiczną i geologiczną, przedstawiającą zmiany w poziomie wód gruntowych i w strukturze gruntu oraz ich wpływ na układ roślinności i układ wodny Łazienek Królewskich.

Wnioski końcowe:

Planowana inwestycja w Łazienkach Królewskich, może być uznana za kolejny etap rozwoju tego zespołu pałacowo-ogrodowego, a przyświecająca jej idea, stworzenia w danym miejscu Ogrodu XXI wieku, posiada głębokie uzasadnienie.

Jednakże, z uwagi na rangę obiektu należy zachować szczególną ostrożność i wykluczyć wszystkie potencjalne zagrożenia oraz rozwiązać wszelkie wątpliwości

związane z realizacją planowanej inwestycji, aby nie naruszyć zabytkowej tkanki tego wyjątkowego dzieła sztuki ogrodowej. Planowana inwestycja nie może zaburzyć historycznej integralności parku i nie może być rozpatrywana w oderwaniu od historycznej całości.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, na podstawie materiałów przedstawionych przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków, nie może w sposób jednoznaczny dokonać oceny wpływu planowanej inwestycji na wartości zabytkowe historycznej kompozycji i obiektów Łazienek Królewskich.

Za wskazane uważa się precyzyjne rozpoznanie warunków nowej inwestycji oraz wykonanie dodatkowych ekspertyz i analiz, wyżej wymienionych.

Opracował:

Zespół ds. ekspertyz i analiz krajobrazu i zieleni zabytkowej

dr inż. Renata Stachańczyk
Kierownik Zespołu
Rzecznik Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

KIEROWNIK
Działu Analiz Konserwatorskich

Elżbieta Jagielska